

Beroepsoriëntatie op de basisschool

'Als ik later groot ben ...'

Brandweerman of balletdanseres, of toch liever piloot, professor of popster? Kinderen hebben volop fantasieën over wat ze later willen worden. Hoe stimuleer je ze in hun dromen en ambities, laat je ze kennismaken met de wereld van werk én zorg je dat ze met een open blik naar hun eigen mogelijkheden kijken? Daarover gaat deze whitepaper.

Natuurlijk weten we niet hoe de arbeidsmarkt er over 15 à 20 jaar uit zal zien. Maar dat de toekomst vol nieuwe mogelijkheden ligt, en dat de kinderen van nu heel wat te kiezen en te ontdekken hebben, dat mag duidelijk zijn. Dat maakt het belangrijk om gericht met kinderen in gesprek te gaan en te blijven over hun interesses en talenten en het soort omgeving waarin ze zouden willen werken.

Uit onderzoek blijkt ook dat kinderen die op jonge leeftijd al in aanraking komen met verschillende beroepen en sectoren, op latere leeftijd vaak beter in staat zijn een bewuste studie- en loopbaankeuze te maken. Met vroege beroepsoriëntatie voorkom je bovendien dat kinderen bepaalde richtingen bij voorbaat uitsluiten voor zichzelf, zoals nu vaak het geval is met techniek en ICT. Alle reden dus om het niet uit te stellen tot later, maar er op de basisschool al mee te beginnen!

TechYourFuture, expertisecentrum voor techniekonderwijs, verzamelde in samenwerking met JetNet & TechNet de inzichten uit onderzoek naar de kenmerken en effecten van beroepsoriëntatie in het primair onderwijs. Ook haalde TechYourFuture inzichten hierover op bij experts én scholen die al langer actief zijn op dit terrein. In deze whitepaper zetten we de uitkomsten op een rij. Zo laten we zien hoe je als school met loopbaanoriëntatie aan de slag kunt op een manier die echt werkt.

Wat is beroepsoriëntatie op de basisschool?

Beroepsoriëntatie, loopbaanverkenning, beroepenvoorlichting: er zijn veel verschillende termen in omloop. Wij gebruiken de term beroepsoriëntatie, en verstaan hieronder alle activiteiten die kinderen ondersteunen in hun zoektocht naar een toekomstig beroep.

Het gaat bij beroepsoriëntatie allereerst om het vergroten van de concrete beroepenkennis van kinderen. Daaronder vallen activiteiten als:

- het laten zien van de grote rijkdom aan beroepsmogelijkheden, voorbij het vaak beperkte beroepspalet dat kinderen van huis uit meekrijgen;
- het kennismaken met diverse beroepsprofessionals;
- kinderen bij bedrijven en organisaties laten meekijken of meedraaien op de werkvloer, om zo de beelden die ze hebben van bepaalde beroepen te verrijken en/of bij te stellen.

Maar beroepsoriëntatie draait niet alleen om de **kennismaking** met zo veel mogelijk verschillende beroepen. Cruciaal is ook het **affectieve** aspect: wat voor gevoel en houding hebben leerlingen ten aanzien van verschillende beroepen en wat voor gevoel en ideeën hebben ze over hun eigen vermogens en kwaliteiten?

Beroepsoriëntatie is vooral succesvol wanneer kinderen én een realistisch beeld ontwikkelen van beroepen, én een realistisch beeld van zichzelf. Het is de combinatie die het hem doet.

De Hoge Ven in Warmenhuizen: samenwerking met bedrijven in het 'Stoere Beroepen'-project

De Hoge Ven startte met een aantal bedrijven in de omgeving drie jaar geleden het project 'Stoere Beroepen', om al op jongere leeftijd de aandacht en interesse voor techniek aan te wakkeren. "Kern van dit programma is een bedrijfsbezoek, waarbij het werk, de beroepen, de techniek en de sector waarin het bedrijf actief is centraal staan." Opzetten van het project ging grotendeels via samenwerking met ouders die bij de verschillende bedrijven werkten. Dat bleek een goede ingang.

De meerwaarde van 'Stoere Beroepen' is de continuïteit: vanaf groep 4 tot aan de middelbare school bezoeken leerlingen in totaal meer dan tien bedrijven. De Hoge Ven let er ook goed op dat een bedrijfsbezoek de diversiteit aan oude en nieuwe beroepen binnen het bedrijf laat zien. Bij een bezoek aan een timmerbedrijf bijvoorbeeld, ontmoeten de leerlingen naast handwerkslieden die timmeren ook iemand die 3D-tekeningen maakt met behulp van de computer. Alle bedrijfsbezoeken worden voorbereid én achteraf in de klas nabesproken.

'Dé uitdaging: kinderen leren om met een open blik naar zichzelf te blijven kijken.'

■ JULIETTE WALMA VAN DER MOLEN,
UNIVERSITEIT TWENTE

De ontwikkeling van beroepsbeelden bij kinderen

Kinderen ontwikkelen al vroeg in hun leven bepaalde beelden van beroepen. Deels krijgen ze die van huis uit mee, door wat hun vader en moeder en andere nabije familieleden en familie-vrienden doen. Belangrijk zijn ook de mensen die ze in hun directe leefomgeving aan het werk zien: de bakker, de balletlerares, de juf of meester, de voetbaltrainer, de huisarts, de buschauffeur. En ook media zijn van invloed op de beroepsbeelden van kinderen.

Het is natuurlijk prima als jonge kinderen ervan dromen om later piloot of popster te worden, of hetzelfde werk te gaan doen als hun vader, moeder of buurman. Maar uit onderzoek blijkt dat kinderen op grond van dit soort 'vroegge beroepsbeelden' ook vrij gemakkelijk bepaalde beroepsmogelijkheden uitsluiten voor zichzelf. Daar ligt wel een probleem. Tussen fantaseren wat je later zou willen worden en op achtjarige leeftijd al denken dat een technisch beroep of werken in de zorg niets voor jou is, zit namelijk een heel moeras aan vooronderstellingen en misvattingen. En gender en sociale klasse blijken hierbij een belangrijke rol te spelen.

Genderstereotypen

Onderzoek laat zien dat kinderen beroepen al jong indelen in 'vrouwenberoepen' en 'mannenberoepen', en daarmee ook in 'niet voor mij' en 'wel voor mij'. Zo noemden meisjes van 10 tot 14 jaar die in een Engels onderzoek gevraagd werden naar hun beroepsinteresses en -ambities vooral beroepen als juf, model en actrice. De reden hiervoor: vrouwen in hun omgeving of hun vrouwelijke idolen oefenden dat beroep uit. Beroepen die mannen uitoefenen werden niet genoemd. Dat geldt dus ook voor heel veel beroepen in het technische domein, zo toont ander onderzoek: veel meisjes ambiëren geen loopbaan in de technologische sector omdat zij zich niet kunnen identificeren met de rol van technicus.

‘Het gaat erom dat je kinderen laat zien hoe het volgen van hun interesses kan leiden naar heel veel verschillende banen. Misschien onthouden ze deze specifieke baanopties niet, maar hoogstwaarschijnlijk houden ze er wel het gevoel aan over dat er veel routes en carrières mogelijk zijn.’

■ JENNIFER DEWITT, UNIVERSITY COLLEGE LONDEN

Sociale klasse

Ook beelden over de status van bepaalde beroepsprofielen blijken aan het einde van de basisschool al helemaal geïnternaliseerd. Afhankelijk van de sociale klasse waarin zij opgroeien, zullen kinderen beroepen maar al te gemakkelijk zien als ‘te hoog gegrepen’, ‘te laag gewaardeerd’ of ‘passend bij wat ik ken’. Kinderen van een fabrieksmedewerker zullen gauw denken dat een opleiding tot ingenieur niet voor hen is weggelegd, en kinderen van een tandarts zullen niet snel vol enthousiasme vertellen dat ze stratenmaker willen worden.

Beroepsuitsluiting

Wanneer kinderen beginnen te zien dat bij elk beroep een zekere status en salaris hoort, en dat bepaalde beroepen als ‘mannelijk’ of ‘vrouwelijk’ te boek staan, vormen ze voor zichzelf een

afgebakend domein van beroepen die voor hen ‘acceptabel’ zijn. Daarmee sluiten ze veel beroepen bij voorbaat uit voor zichzelf, en passen ze ook hun ambities op voorhand aan.

Waarom is het zo belangrijk om jong te beginnen?

Als je wilt voorkomen dat kinderen (technische) beroepen op basis van misconcepties uitsluiten, omdat ze denken dat deze niet bij hun identiteit passen, is het cruciaal om dit bijtijds te doen. Tussen hun derde en vijfde jaar oriënteren kinderen zich al op wat het betekent om een volwassene te zijn. Vervolgens ontwikkelen ze nog vóór ze naar de middelbare school gaan een zelfbeeld op basis van onder andere genderrollen en sociale status. Mét bijbehorende loopbaanbeelden.

‘Het gaat erom dat je kinderen laat zien hoe het volgen van hun interesses kan leiden naar heel veel verschillende banen. Misschien onthouden ze deze specifieke baanopties niet, maar hoogstwaarschijnlijk houden ze er wel het gevoel aan over dat er veel routes en carrières mogelijk zijn.’

■ JENNIFER DEWITT, UNIVERSITY COLLEGE LONDEN

Achteraf bijsturen – op de middelbare school – is lastig, toont onderzoek. Het uitsluiten van beroepen blijkt een vrijwel onomkeerbaar proces: zodra een optie is afgewezen, zal deze niet spontaan worden herzien.

Oftewel: hoe gevarieerder en genuanceerder de beroepsbeelden zijn die kinderen op jonge leeftijd meekrijgen, hoe opener hun blik op hun eigen mogelijkheden blijft.

De praktijk: zo geven scholen invulling aan beroepsoriëntatie

Er zijn een heleboel manieren om invulling te geven aan beroepsoriëntatie. Dit blijkt ook uit de recente rondgang langs basisscholen die onderdeel uitmaakte van het onderzoek naar vroege beroepsoriëntatie door TechYourFuture in samenwerking met Jet-Net & TechNet. Sommige scholen willen vooral dat kinderen ‘de verschillen tussen diverse beroepen kennen’, andere werken gericht aan het verbreden van de blik van leerlingen door nieuwe of minder bekende beroepen te introduceren. Weer andere leggen het accent op de persoonlijke ontwikkeling van kinderen.

Veel scholen kiezen voor bedrijfsbezoeken of gastlessen door ouders of externe professionals. Er zijn ook scholen die een beroepenweek of -project organiseren, of leerlingen een maatschappelijke stage laten lopen waarbij ze een paar dagen meelopen met een professional. Een andere insteek is het voeren van talentontwikkelingsgesprekken of coachingsgesprekken om leerlingen te laten reflecteren op vragen als ‘wie ben ik’, ‘wat kan ik’, ‘wat wil ik’ en ‘wat past bij mij’. Beroepsoriëntatie komt op scholen ook vaak impliciet aan bod als nevendoeel bij projecten of bij activiteiten die gericht zijn op Wetenschap &

Techniek, Onderzoekend en Ontwerpend Leren en de ontwikkeling van 21e-eeuwse vaardigheden.

Hoe ziet beroepsoriëntatie op de basisschool er in de praktijk uit? In deze whitepaper in de blauwe kaders delen vier scholen hun ervaringen.

De Samensprong in Steenwijk:

oriëntatie op kwaliteiten, niet op beroepen

De Samensprong werkt vanuit een sterke visie op beroepsoriëntatie. Expliciete oriëntatie op beroepsbeelden vindt de school iets voor het voortgezet onderwijs. In het primair onderwijs gaat het wat De Samensprong betreft om de basis: een open mind hebben; kijken naar elkaars kwaliteiten en je eigen kwaliteit, en de overtuiging dat je die laatste ook kunt beïnvloeden. “Onze inzet is gebaseerd op de visie dat kinderen eerst zichzelf goed moeten leren kennen en een brede kijk op de wereld moeten ontwikkelen.

Ze moeten dus vooral de vaardigheden verwerven die daarvoor nodig zijn. Hierdoor kunnen ze daarna goede keuzes maken, op zowel cognitief als sociaal-emotioneel vlak.” Leerkrachten helpen kinderen hierbij door structureel met ze in gesprek te gaan over wat ze willen en doelen te stellen. Dit kan over een werkhouding gaan, maar ook over talenten die leerlingen verder willen ontwikkelen. Het kind presenteert ook aan ouders en leerkracht welk doel ze zich voor de komende periode stellen. Daar werken ze dan gedurende een bepaalde periode aan.

Zo is beroepsoriëntatie effectief

Uit de wetenschappelijke literatuur en gesprekken met experts is een aantal kenmerken van succesvolle beroepsoriëntatie op de basisschool te destilleren. De belangrijkste aandachtspunten:

- Bied kinderen de kans om de breedte van de arbeidsmarkt te ontdekken. Veel leerlingen zijn bekend met zogenaamde sociale beroepen zoals leerkracht, maar niet met minder zichtbare beroepen zoals bijvoorbeeld accountant of chemisch analist.
- Bied leerlingen voldoende toegang tot betrouwbare informatie die een kloppend beeld geeft van de mogelijkheden (op verschillende niveaus) binnen elke beroepsgroep of sector.
- Bied een gevarieerd aanbod van activiteiten voor beroepsoriëntatie aan, die ingebed zijn in het curriculum. Koppel activiteiten aan opdrachten waar leerlingen al mee bezig zijn.
- Zorg voor betekenisvolle activiteiten, die aansluiten bij de belevings- en leefwereld van leerlingen en waarbij ze actief aan de slag gaan met 'echte' opdrachten in de praktijk. Koppel de leerstof zo aan 'real-life' ervaringen van werknemers uit het werkveld.
- Bied leerlingen bij alle activiteiten de ruimte om te reflecteren op de activiteiten en die te koppelen aan hun eigen toekomst. Wat hebben ze gezien, wat zijn de gevraagde talenten/vaardigheden en op welke manier verhouden hun eigen talenten en interesses zich tot deze beroepen?
- Betrek bij het opzetten van een activiteit rondom beroepsoriëntatie verschillende partijen: leerkrachten en directeuren, maar ook ouders en gastdocenten, bedrijven en organisaties. Werknemers kunnen kinderen relevante en up-to-date informatie geven.
- Laat bedrijfsbezoeken niet enkel uit het bezoek aan een bedrijf bestaan. Schep context door het voorbereiden en afsluiten van het bedrijfsbezoek op school. Laat leerlingen op school bekend raken met het onderwerp, en verwerk na afloop samen met de leerlingen de nieuwe informatie door middel van follow-up-activiteiten.

‘Een uitspraak als ‘ze moeten hun hele leven nog werken, laat ze nu eerst spelen’ toont het misverstand dat een vroege beroepsoriëntatie niet nodig of zelfs af te raden zou zijn. Terwijl iemands ‘levensplan’ zijn wortels in de kindertijd heeft.’

■ LEA FERRARI, UNIVERSITEIT VAN PADOVA (ITALIË)

Aan de slag

Wil je met jouw school aan de slag met beroepsoriëntatie? Een aantal tips:

- Werk aan een duidelijke en gedeelde visie op beroepsoriëntatie voor jullie school. Je hoeft niet alles te doen, maak bewuste keuzes. Je kunt hiervoor gebruik maken van het werkboek ‘Starten met W&T’ of een techniekcoach met jullie laten meedenken tijdens een werksessie.
- Train leerkrachten in het organiseren (en ontwikkelen) van activiteiten rondom beroepsoriëntatie en coach ze bij het contact leggen en onderhouden met bedrijven. Vinden jullie dit lastig? Een techniekcoach kan helpen bij de het leggen van contacten en met de organisatie een bedrijfsbezoek.
- Leg als team ook je eigen beroepsbeelden onder de loep, zodat je niet je eigen stereotiepe beelden doorgeeft aan leerlingen. Met de diversiteitstest krijg hier inzicht in.
- Werk samen met externe organisaties en zoek de samenwerking met de omgeving op, waardoor je niet alles zelf hoeft te doen. Kijk eens naar de activiteiten en hulpmiddelen van de regionale W&T-netwerken.
- Benut je regionale contacten. En benut de (groot)ouders van je leerlingen! Via ouders kom je makkelijk in contact met allerlei bedrijven in een breed scala van sectoren. Er zijn kant-en-klare gastlessen beschikbaar, waarmee jullie samen met ouders een ontwerples kunnen geven. Zijn er geen ouders beschikbaar? Vraag dan een techniekcoach om te ondersteunen bij zo’n gastles.

Kijk op www.jet-net.nl/beroepsorientatie voor meer informatie en links naar bovengenoemde tools.

Basisschool Los Hoes in Haaksbergen: talentontwikkeling

Los Hoes benadert beroepsoriëntatie via de insteek van de talentontwikkeling. “Wij leiden kinderen op voor de toekomst, waarvan we niet weten hoe die er uitziet.

Het is daarom vooral belangrijk dat kinderen stevig in hun schoenen staan, zichzelf goed kennen en goede keuzes kunnen maken.” Leerkrachten gaan twee keer per jaar als mentor met het kind in gesprek en twee keer met kind en ouders. “Dan merk je dat kinderen heel goed weten waar hun sterke kanten en zwakke kanten liggen. Sommige kinderen geven bewust aan waar ze zich verder in willen ontwikkelen, omdat ze iets lastig vinden. Andere kiezen eerder iets dat al goed gaat. We stimuleren dan wel om een keer wat anders te kiezen. Dan komen soms verborgen talenten aan het licht.”

Los Hoes combineert talentontwikkeling ook met het Techniekproject. De school gaat met leerlingen bij bedrijven uit de buurt op bezoek, waarbij de diversiteit aan beroepen in een bedrijf centraal staat. Vervolgens laat de school de leerlingen op school aan de slag gaan met een opdracht vanuit het bedrijf. Het resultaat wordt met bijvoorbeeld een presentatie teruggekoppeld aan het bedrijf, zodat het betekenisvol wordt. “Leerlingen onderzochten bijvoorbeeld voor een bedrijf dat inlegzolen maakt wat er met het restmateriaal gedaan kon worden.” Het is een project waar je veel tijd in moet investeren in het begin. “Maar als er een structurele samenwerking is, hoeft het daarna niet zoveel tijd meer te kosten.”

OBS 't Montferland in 's-Heerenberg: Beroepsoriëntatie in de voorbereiding op het VO

't Montferland besteedt vooral in de hoogste groepen gericht aandacht aan beroepsoriëntatie. Leerlingen bezoeken in groep 7 en 8 zo'n 6 keer per jaar een technieklokaal in Ulft, en brengen in het kader daarvan ook bezoeken aan technische bedrijven (een deurenmaker, een fietsenmaker, een staalbouwbedrijf, etc.). Daarnaast komen elk jaar leerlingen die net naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan iets over hun nieuwe school vertellen. "Zij vertellen dan bijvoorbeeld over een vak als Onderzoekend & Ontwerpend Leren, waarvoor ze de opdracht kregen om iets te verzinnen voor een sporthal die deels als sporthal en deels als speeltuin gebruikt werd, en hoe je dit dan snel kunt op- en afbouwen. Dan zie je je kinderen denken; oh, dat is natuurlijk ook een beroep, dat je daarover na moet denken."

In de voorlichting over de overgang naar de middelbare school besteedt 't Montferland ook bewust aandacht aan stereotypen rond technische beroepen. "Bij praktijkonderwijs denken leerlingen vaak aan meiden die kapper worden en jongens die timmerman worden. Ze zitten vast in denkpatronen die we proberen om te buigen. We doen dit door in gesprek te gaan met de leerlingen en verschillende stellingen te bespreken. We laten daarbij ook filmpjes zien, zoals die over de zeven werelden van techniek, en bespreken dan waar ze mannen en vrouwen zien, en waarom wel of niet."

Breng samen met
Jet-Net & TechNet
technologie tot leven!

www.jet-net.nl

onderdeel van

Platform
**Talent voor
Technologie**